

ÚVODNÍ PRŮZKUM: JAK JSOU NA TOM VAŠI ŽÁCI

Než začnete seriál „V digitálním světě“ a sadu aktivit využívat, doporučujeme provést úvodní průzkum (monitoring) mezi žáky a získat tak přehled o digitální a mediální gramotnosti třídy, se kterou chcete pracovat.

Rozdíly mezi třídami i školami totiž mohou být velké. Roli hraje mnoho faktorů: například názor rodičů na používání technologií (zda dětem přístup k technologiím omezují, nebo ne, jak se s dětmi o používání technologií baví) či ekonomická situace rodiny (zda mají technologie vůbec k dispozici) apod.

PROČ SE VYPLATÍ PRŮZKUMU VĚNOVAT ČAS?

Úvodní průzkum, například v rámci „nulté hodiny“, vám jako vyučujícímu nejen pomůže zjistit, jak na tom jsou vaši žáci z hlediska fungování digitálního světa, ale rovněž se díky němu budete snáze rozhodovat, kterým z pěti tematických oblastí z AV sady se nejvíce věnovat. Možná zjistíte, že v některém tématu se žáci již orientují a dokážou sami rozpoznat rizikové chování.

JAK NA ÚVODNÍ PRŮZKUM – PTEJTE SE

Navrhujeme vám dva možné způsoby, jak postupovat.

I. DISKUZE: PLATFORMY, HRANÍ HER, RODIČOVSKÁ KONTROLA

Většina aktivních uživatelů mezi žáky 1. stupně používá technologie za účelem zábavy. Můžete tedy vést diskusi s celou třídou, v níž můžete využít sadu otázek:

PLATFORMY A PŘIPOJENÍ

- Používají žáci chytrý telefon? S mobilními daty? Připojují se k veřejným WiFi sítím?
- Používají herní konzoly? (Playstation, Xbox, Nintendo)

HRANÍ HER A SOCIÁLNÍ SÍTĚ

- Co nejčastěji na zařízeních dělají?
- Kdo hraje hry a kdo ne?
- Jaké hry hrají? Také hry se spoluhráči online?
- Sledují YouTube? Jaká videa je zajímají?
- Jaké sociální sítě používají? (TikTok?)
- Mají na sociálních sítích vlastní účet? Zveřejňují obsah? Znájí lajky?
- S kterými sociálními sítěmi je seznámili rodiče?

DOMÁCÍ PROSTŘEDÍ, RODIČOVSKÁ KONTROLA

- Kontrolují rodiče, co děti na zařízeních dělají? Povídají si spolu o tom? Hrají sami rodiče hry na počítači?
- Kolik času tráví žáci na zařízeních? Kontrolují rodiče jejich čas strávený hraním?
- Sledují žáci také zpravodajství? Vědí, co to je?
- Čtou v rodině denní tisk? Jaký?

Pozn. Pokud je vám tento způsob práce blízký, využijte mobilní zařízení žáků, nechte si ukázat aplikace, které používají, nebo hry, které hrají.

II. TEMATICKÉ AKTIVITY:

Pro úvodní průzkum jsme pro vás také připravili návrhy aktivit, které můžete použít. Aktivity kopírují tematické okruhy, do kterých jsme lekce rozřadili.

1. DIGITÁLNÍ SVĚT: JAK VZNIKL A JAK FUNGUJE

EPIZODY: VÝLET DO HISTORIE, DIGITÁLNÍ SVĚT

První tematická oblast se zabývá základy fungování internetu. Tato témata mohou být hůře uchopitelná pro žáky, kteří internet příliš nepoužívají. Je proto vhodné zjistit, jak moc aktivními uživateli žáci jsou.

JAK POSTUPOVAT

Vyzvěte žáky, ať se rozestaví podél nejdelší zdi v místnosti podle toho, kolik času tráví na internetu, ať už na počítači, nebo mobilu. Uvedte, že levá strana znamená „málo času“ a pravá strana „hodně času“. Zkuste obě krajní hodnoty nijak nespecifikovat a nechat žáky se rozestavit dle jejich vlastního mínění. Následně se žáků ptejte, proč se postavili zrovna na dané místo a kolik času si myslí, že tráví na internetu. Možná se ukáže, že co je pro jednoho málo, je pro druhého už příliš. Nechte žáky porovnávat se mezi sebou a sledujte jejich reakce.

Poznámka: Spousta současných telefonů disponuje funkcí sledování času stráveného používáním zařízení. Můžete následně žáky vyzvat, aby svůj časový odhad porovnali s daty ze svého telefonu. Lišily se jejich odhady hodně? Byli žáci příliš pesimističtí, nebo naopak optimističtí?

Velkou vypovídací hodnotu o času stráveném na internetu může mít i samotný přístup k zařízení. Můžete se žáků zeptat, kolik jich vlastní chytrý telefon a zda mají přístup k WiFi nebo mobilním datům. Další otázka může znít, kdo má doma přístup i k dalšímu zařízení, například tabletu nebo počítači. Můžete očekávat, že lepší ponětí o fungování internetu budou mít žáci, kteří mají doma přístup k (vlastnímu) tabletu nebo počítači.

2. JAK NA DATA

EPIZODY: VYHLEDÁVAČE, VIRY, HESLA, COOKIES

Po seznámení se základy fungování digitálního světa se ve druhé tematické oblasti pouštíme detailněji do role dat a jejich zabezpečení. Je dost možné, že v této kapitole se objeví pro žáky neznámé termíny. V rámci úvodního průzkumu můžete zmapovat, jak dobře se žáci v problematice zabezpečení dat na internetu orientují.

JAK POSTUPOVAT

Zkuste žákům položit níže uvedené otázky. Buď s nimi můžete vést řízenou diskuzi, nebo jednotlivé otázky napište na malé papírky a poschovávejte je před začátkem hodiny v učebně. Kdo papírek najde, může otázku zbytku třídy přečíst.

- Jak vypadá bezpečné heslo?
- Je lepší mít jedno heslo na všechny možné internetové účty, nebo jich mít více?
- Jak se bránit před viry na internetu?
- Co jsou to cookies?
- Které internetové vyhledávače znáte?
- Co byste napsali do vyhledávače, kdybyste chtěli vědět, jaké je dnes počasí v Českých Budějovicích?

Sledujte, do jaké míry se odpovědi žáků shodují se zákonitostmi fungování internetu, o nichž panuje obecná shoda: zda žáci dokážou navrhnout bezpečná hesla, zda mají povědomí o ochraně proti virům (používání antivirových programů, vestavěné funkce prohlížečů varující před podezřelým obsahem, bezpečný pohyb na internetu) nebo zda tuší, že jsou o jejich pohybu na internetu sbírána data. Jejich úroveň poznání můžete následně přizpůsobit průběh lekci z druhé tematické oblasti.

Poznámka: V této fázi není nutné se pouštět u probíraných témat do hloubky, nechte případné otázky a řešení otevřené a vraťte se k nim v dané AV lekci, kde jsou pro tento účel připraveny konkrétní aktivity.

3. JAK NA ONLINE ZÁBAVU

EPIZODY: ONLINE HRY, ZÁVISLOST NA INTERNETU, RODIČOVSKÁ KONTROLA

Žáci 1. stupně ve většině případů používají internet primárně jako zdroj zábavy. Náměty třetí tematické oblasti jim tedy budou jistě blízké. Abyste žáky navnadili na kritickou perspektivu, kterou jim chcete lekce nabídnout, nechte je prostřednictvím následující aktivity zmapovat terén ve třídě, co se týče jejich přístupu k online zábavě.

JAK POSTUPOVAT

Na tabuli napište nebo promítněte následující výroky. Úkolem žáků bude najít ve třídě alespoň jednoho člověka, který se s daným výrokem může ztotožnit, a zaznamenat si jeho jméno. Cílem je mít napsáno ke každému výroku jméno alespoň jednoho spolužáka, pro kterého daná věta platí.

Najdi někoho...

- ... kdo každý den hraje hry na počítači nebo mobilu,
- ... kdo alespoň jednou týdně hraje hry se spoluhráči online,
- ... kdo má doma herní konzoli,
- ... kdo má od rodičů stanovený časový limit na používání počítače nebo mobilu,
- ... kdo má od rodičů v počítači nebo mobilu nainstalovaný program, který blokuje nevhodný obsah,
- ... s kým rodiče hrají počítačové hry nebo se společně dívají na videa na internetu a povídají si o nich,
- ... s kým se rodiče někdy baví o tom, že ne vše, co vidí v počítačových hrách nebo videích na internetu, je skutečné,
- ... jehož rodiče hrají hry na počítači nebo na mobilu.

Poté, co vyprší časový limit, se zeptejte žáků, kdo zvládl napsat jméno ke každému výroku. Následně se u každého výroku ptejte, na koho daná věta sedí. Můžete žáky vybídnout k rozvedení jejich odpovědí, abyste získali přehled o rozmanitosti jejich zkušeností z oblasti online zábavy a rodičovské kontroly. Pokud je vám tento způsob práce blízký, využijte mobilní zařízení žáků, nechte si ukázat aplikace, které používají, nebo hry, které hrají.

4. JAK NA SOCIÁLNÍ SÍTĚ

EPIZODY: SOCIÁLNÍ SÍTĚ, LAJKY, JAK MLUVIT NA INTERNETU, TVOŘIT NA INTERNETU

Ačkoliv většina sociálních sítí umožňuje vytvoření účtu až od 13 let, jistě několik vašich žáků některé z těchto služeb využívá. Než abyste se jich sami ptali na používání každé z nich, můžete je nechat zjistit tyto informace od sebe navzájem.

JAK POSTUPOVAT

Žáci se posadí na židle uspořádané do kruhu. Jeden žák bude stát uprostřed a dávat ostatním pokyny: „Vymění si místo ti, kdo...“ Doplní popisem činnosti nebo chování souvisejícího s používáním sociálních sítí – daný výrok by ovšem měl platit i pro onoho „vyvolávače“. – například: „Vymění si místo ti, kdo používají TikTok“. V tu chvíli se ze svých míst zvednou ti, kdo TikTok používají, a pokusí se zasednout jinou židli. O to samé se pokouší i ten, kdo výrok pronesl. Ten, kdo zůstane bez židle, se stává mluvčím uprostřed a v dalším kole vyvolává.

Můžete nechat žáky si otázky vymýšlet, nebo jim dát k dispozici následující seznam možností:

Místo si vymění ti, kdo...

- ... používají nějakou konkrétní sociální síť,
- ... sami postují fotky, videa nebo texty na nějaké konkrétní sociální síti,
- ... vědí, co jsou to lajky,
- ... si našli na sociální síti nějakého nového kamaráda,
- ... mají mezi svými „přáteli“ či sledujícími nebo sledovanými na sociálních sítích lidi, které osobně neznají,
- ... mají rodiče či prarodiče, kteří používají nějakou konkrétní sociální síť.

Když už žáci vyčerpají všechny své nápady na otázky, navazte na aktivitu reflexí. Můžete se vrátit k otázkám, na něž vás reakce žáků překvapily, například se můžete doptat, co přesně žáci dělají na sociálních sítích, které aktivně využívají. Uděláte si tak lepší představu o potenciálním rizikovém chování, které bude později dobré probrat v rámci příslušné AV lekce. Jednou z otázek v reflexi také může být, zda žáci vědí, jaká je věková hranice pro založení účtů na sociálních sítích (v naprosté většině případů je to 13 let) a proč je takto nastavena.

5. JAK TO VŠECHNO ZVLÁDAT CHYTRĚ A BEZPEČNĚ

EPIZODY: KYBERŠIKANA, PRAVDA, NEBO NE?

Poslední tematická oblast se zabývá problematikou kyberšikany a dezinformací na internetu. Jelikož je téma kyberšikany velmi komplexní a vyžaduje citlivý a neuspěchaný přístup, doporučujeme jej v rámci úvodního průzkumu neotevírat, jelikož by nemuselo zbýt dostatek času pro ošetření případných negativních emocí, které by mohlo vyvolat.

Můžete však žáky navnadit na téma fake news a zeptat se jich, jestli někdy na internetu naletěli nějaké nepravdivé informaci. Pokud ano, můžete žáky nechat informaci dohledat nebo si článek, obrázek či video promítnout na tabuli a společně se zamyslet, jak by šlo poznat, že se nejedná o pravdivou informaci.

Pokud se nikdo z žáků nejprve nepřihlásí, zkuste je motivovat vlastním příkladem, kdy jste uvěřili nějaké informaci, která se pak ukázala jako nepravdivá. Pokud žádnou takovou zkušenost nemáte nebo daný příklad není vhodný pro žáky na 1. stupni, vyberte některý z často sdílených hoaxů či dezinformací například na webech www.hoax.cz nebo www.manipulatori.cz. U mladších žáků také dobře fungují smyšlené zprávy z webu Pravdivé zprávy (www.cool.ipri-ma.cz/pravdive-zpravy). Smyslem této aktivity je navodit bezpečné prostředí pro následné diskuze o problematice dezinformací na internetu a umožnit žákům uvědomit si, že „naletět“ nepravdivé informaci může při troše nepozornosti opravdu každý.

DEJTE ŽÁKŮM SLOVO

Úvodnímu průzkumu doporučujeme věnovat dostatek času, a dát tak žákům prostor diskutovat o jejich zkušenostech. Žáci také pravděpodobně ocení váš zájem o jejich prožitky v pro ně atraktivní oblasti.

